

Bistrița medievală sub influența Reformei

(sec. XV – XVI)

Mircea Gelu BUTA

În contrast cu descrierea romantică din artă și literatură, Evul Mediu a fost o perioadă agitată. El s-a născut din moartea puternicului Imperiu Roman, cel care a marcat destinul altor două imperii care i-au urmat și care la rândul lor s-au văzut dezintegrate, mai întâi cel de Apus, iar mai târziu cel de Răsărit. În pofida numeroaselor frământări al căror teatru era Europa medievală, atât ele cât și cele care le-au urmat au încercat să reconstruiască o nouă ordine internațională. Nu a reușit nici una, pentru că în Evul Mediu european nu a existat o ordine comună. A existat însă o referire comună, creștinismul cu blândețea și lumina sa. Cu toate străduințele, acesta nu a reușit să impună pacea acolo unde a pătruns, dovedindu-se neputincios în fața nesfârșitului șir de înfruntări sângeroase care au sfâșiat Europa, chiar atunci când ea se considera în întregime creștină. Dar creștinismul a mai însemnat și milă față de cei săraci, știință păstrată în mănăstiri, știința care se dezvoltă aici și învățătura care se transmitea.

Limanul năpăstuiților, mângâierea suferințelor, călăuza sau remușcare a conștiințelor, speranța reformatorilor era punctul comun de referință.

Deși societatea medievală a fost rânduită ca să-l cinstească pe Dumnezeu, să apere Biserica, să facă din viața de după moarte a celui drept și a celui nedrept o realitate, nu toate inimile oamenilor s-au dovedit în egală măsură față de Dumnezeu. De aceea a caracteriza această perioadă drept „*epoca credinței*” poate părea o exagerare. Poate ar fi mai indicat să vorbim despre o ordine socială prescrisă de religie¹.

Dar această sinteză medievală prescrisă de religie a început să decadă în fața umanismului, susținut inițial de Renașterea italiană, care a început la sfârșitul secolului al XIV-lea și care se va răspândi însă curând și în alte părți ale Europei.

Reforma a luat naștere în momentul în care s-a simțit nevoia vitală a unei alte comunicări cu Dumnezeu, nevoia vitală a reformării modelelor de viață creștină din Evul Mediu.

Contactul permanent pe care comunitatea bistrițeană îl va purta cu remodelările civilizației occidentale, va avea efecte asupra evoluției culturale și economice a ținutului.

Conducerea orașului și comunitatea în general și-a manifestat interesul pentru impunerea unui spirit nou în viața școlii locale și în educație în general. Școala și calitatea selecției profesorilor devenise la Bistrița o prioritate².

Tinerii erau preocupați să cunoască lumea europeană, căutând să călătorească și să studieze la cele mai importante universități.

Fenomenul nu era caracteristic numai zonei, ci a cuprins în ansamblu tinerețea orașelor transilvănene³. În dorința lor de diferențiere, patricienii căutau ca pe lângă acumulările materiale să dea copiilor lor o educație umanistă și dacă era posibil să-i împingă spre dobândirea de titluri și distincții academice⁴. În acest sens Universitatea din Cracovia, cu deschiderile sale spre societatea sud-germană, ca și spre cea italiană a jucat un rol important⁵. Între anii 1448-1520, în matricolele Universității cracoviene figurau înscriși 17 studenți

¹ Bryan W. – *Contemporary Transformation of Religion*, Oxford, Clarendon Press, 1976, p. 10.

² Schuller R. – *Christian Pomarius. Ein Humanist und Reformator im Siebenbürger Sachslande*, în AUS I 1913, p.190.

³ Fabini H., *Sibiul gotic*, București, 1982.

⁴ Ziemmermann C.P., Werner G., Gündisch M.G., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen I*, Sibiu, 1892, p.301.

⁵ Gündisch M.G., *Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul sec. al XVI-lea*, în File de Istorie IV, Bistrița, 1976, p. 155.

bistrițeni, iar în intervalul 1509-1526, cinci tineri din zonă studiau la Viena și Wittenburg. A rezultat un capital intelectual, care revenit în oraș va contribui la dezvoltarea din sec. al XVI-lea a Bistriței⁶.

Aceste contacte au avut repercusiuni asupra evenimentelor religioase din epoca respectivă. Datorită legăturilor directe cu lumea germană ideile reformei vor prinde rapid în zonă. Fenomenul a evoluat pe parcursul a două decenii, timp în care judele Thomas Werner și mai ales preotul orașului Matthaus Teutsch s-au opus cu vehemență schimbărilor religioase⁷. În aceste condiții se va impune pe plan social și spiritual Christian Pomarius, intelectual de vază al orașului, propovăduitor al Reformei. Produs al școlii locale, cu studii universitare la Viena, dar probabil și în Italia, acesta este recunoscut ca unul din marile spirite umaniste ale epocii⁸. Secretar al Primăriei, bun organizator, reformator al școlii prin biserică, Pomarius a avut în preajma anului 1541 un rol decisiv în trecerea comunității locale săsești la confesiunea luterană⁹.

În anul 1544 reprezentanții sașilor din Transilvania (Universitatea săsească), întruniți la Mediaș, vor impune noua doctrină luterană la toți sașii transilvăneni. Dieta întrunită la Turda în anul 1550 a recunoscut luteranismul *religio (confessio) recepta*.

A fost ales primul episcop Paul Wiener, urmat de Mathias Hebler, amândoi frații, preoți la Sibiu¹⁰.

În același timp printre maghiarii secui s-a propagat calvinismul, a cărui centru reformator din Ardeal a devenit Clujul, iar cel mai de seamă propagator Gaspar Heltai (+1574), sas maghiarizat, original din Cislădie¹¹.

Concomitent cu marile progrese ale medicinei secolelor XV-XVI, umanismul renașterii va influența îngrijirile de sănătate. Deși rezultatele imediate nu au fost spectaculoase, totuși schimbările survenite vor sta la baza sănătății comunitare moderne¹². Spre sfârșitul secolului al XV-lea în Bistrița, asemeni altora orașe importante din Transilvania, medicina era practică de către bărbieri, chirurghi și doctori¹³. Aceștia vor lua treptat locul vracilor, a căror meșteșug va începe să decadă, fenomen devenit vizibil spre sfârșitul secolului al XVII-lea¹⁴.

Primul bărbier (*balbier*) din orașul Bistrița, cu numele de Barth, purtând pretențiosul titlu de chirurg (*cyroloyus*), datează din anul 1413¹⁵. Chirurgii practicau același meșteșug ca bărbierii și vracii, cu singura deosebire că dețineau un atestat dat de un meșter, sau mai târziu de breasla meșteșugărească, unde învățau meserie¹⁶. Ucenicia cerea o anumită inițiere, timp în care învățăcelul era acceptat de către meșter pentru conviețuire în propria sa familie. Se respecta astfel o tradiție mai veche, stipulată de însăși jurământul lui Hippocrates. Este de înțeles că acești chirurghi aveau un oarecare grad de instrucție, fapt pentru care erau și mai bine plătiți de către populație. Astfel bărbierul chirurg Martinus Barth, făcea parte în anul 1533 din Consiliul Orașului Bistrița¹⁷. În același an se stabilesc la Bistrița strămoșii familiei Beudeus de Scharberg, care au venit din Danemarca. Unul din membrii acesteia, pe nume Sigismund Beudeus era medic. Acesta a trebuit să se abzică de titlul nobiliar pentru că orașul Bistrița nu recunoștea o astfel de demnitate.¹⁸

Un alt bărbier bistrițean, pe nume Gheorghe Barbely ajunge în anul 1596 comandantul oștirii ardelene, încredințată cu apărarea granițelor sudice.¹⁹ În biografia sumară care i se face cu prilejul încredințării acestei importante misiuni militare și politice se spune: „Din naștere sărac (de jos) și înainte de a fi îndeletnicit cu armele era bărbier și în această calitate slujise și pe regele Ștefan (Bathory), și i se păstrează și acum porecla numindu-se Barbil Giorgio”.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Schuller R., *Christian Pomarius. Ein Humanist und Reformator im Siebenbürger Sachsenlande*, în AVSL I, 1913, p. 201

⁸ *Ibidem*, p. 191.

⁹ *Ibidem*, p. 208-213.

¹⁰ Teusch Fr., *Geschichte der evangelischen Kirche in Siebenbürgen*, Hermannstadt 1921-1922.

¹¹ Păcurariu M., *Istoria Bisericii Române din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, 1992, p.122-123.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem* p. 203.

¹⁴ Bologa V., Brătescu G., Duțescu B., Milcu Șt., *Istoria Medicinii Românești*, Ed. Med., București, 1972, p. 98.

¹⁵ Gündisch K. G., *Patriciatul orășenesc al Bistriței până în sec. al XVI-lea*, în File de Istorie, Bistrița, 1976, p. 188; Pascu Șt., *Meșteșugurile din Transilvania până în sec. al XVI-lea*, Ed. Acad., București, 1954, p. 221-222.

¹⁶ Bologa V. *op. cit.*, p. 99.

¹⁷ Iorga N., *Hurumzaki*, vol XV, I, București 1911, doc. 1533, p. 366.

¹⁸ Csallner E., *Denkwürdigkeiten aus dem Nösnergau*, Bistritz, 1941, p. 28.

¹⁹ Pascu Șt., *op. cit.*, p. 335.

Bărbierii chirurghi din acele timpuri extrăgeau dinții cariați, executau mici intervenții chirurgicale, amputau membre, preparau purgative, alifii, aplicau lipitori pentru sugerea sângelui infectat.²⁰ Documentele bistrițene amintesc despre existența în anul 1541, a unui bărbier german, pe nume Hans Hess, care cerea conducerii orașului permisiunea de a se stabili și exercita profesia de chirurg-bărbier în Bistrița, promițând conducerii orașului că va fi folositor cetățenilor prin sfaturile sale și medicamentele pe care le are și le va pune la dispoziție.²¹

În jurul anului 1560, datorită numărului mare de bărbieri-chirurghi, care își desfășurau profesia în ținutul Bistriței și restricțiilor pe care conducerea orașului o impunea practicării acestui meșteșug, aceștia se constituie într-o breslă proprie, având chiar un statut compus din 20 de articole²².

Fiecare membru al breslei dispunea de drepturi și obligații în vederea exercitării meseriei, fiind interzisă concurența neloială. Pe la sfârșitul secolului al XVI-lea, la Bistrița își desfășurau activitatea opt bărbieri, număr destul de important pentru un oraș de mărime mijlocie²³. Dintre aceștia este pomenit un profesor chirurg (*artis chirurgiae professor*), care a vindecat de lepră pe soția unui locuitor din Târbuiu²⁴.

Pentru a se putea apăra împotriva bărbierilor clandestini (*Rieppler-i, Storer-i*), care le făceau concurență în orașe, târguri și sate, bărbierii-chirurghi din Bistrița, Brașov, Sibiu și din celelalte orașe ale scaunelor săsești din Transilvania, se vor organiza în jurul anului 1569 într-o uniune de bresle (*Union der Barbierer des gantzen Landes*)²⁵.

În secolele XV-XVI, pe lângă bărbierii chirurghi, serviciile medicale erau prestate de băieși. În afară de îndeletnicirile igienice, în băile publice se practica masajul și sângerarea prin aplicarea de ventuze scarificante²⁶. Exista la Bistrița chiar o stradă cu numele de Badergasse (str. Băilor), aparținând cartierului I, nu departe de conventul dominican²⁷.

Începând din secolul al XVI-lea apar și la Bistrița medici cu studii universitare, absolvenți a școlilor medicale din Germania, Italia și Franța. Aceștia vor fi denumiți doctori și sunt în primul rând reprezentanți ai culturii germane, dar al căror stil de viață aveau un fond etnic îmbogățit cu numeroase elemente autohtone²⁸. Denumirea de „doctor”, provine din lumea germanică, care în limba populară a devenit „doftor”. Termenul îl găsim pentru prima dată în testamentul lui Radu Vodă Șerban, pribeag la Viena, datat din anul 1620²⁹.

Primul medic sas îl întâlnim în anul 1508, fiind cunoscut sub numele de Francisc³⁰. El provenea dintr-o familie de patricieni bistrițeni care-și trimisese copilul pentru studii la Viena sau Wittenberg.

Pe tot parcursul secolelor XVI-XVII, pe lângă relațiile economice, politice și militare orașul Bistrița a stabilit cu Moldova și importante legături medicale.

Începând din sec. al XV-lea, Domnii moldoveni au favorizat comerțul cu Transilvania. Drumurile naturale care uneau Moldova de nord-vest cu Transilvania de nord-est, urmau traseul râurilor, care își taie drum prin lanțul Carpatic.

De la Bistrița se putea călătoria în Bucovina pe la Rodna³¹, iar de acolo urmând cursul Bistriței Aurii, străbăteau lanțul munților Cărlibaba și Suhard. Pe această rută se ajungea ușor la Dorna și Câmpulung. O altă cale de trecere traversa Masivul Călimani prin Pasul Borgo și Valea Dornelor. Urmând cursul Bistriței ardelenice, drumul urca la Piatra, iar de aici cobora în Moldova. Celelalte căi de trecere se aflau în sud prin defileurile Tulgheș, Bicaz, Ghimeș și Oituz³².

²⁰ Bologa V., *op. cit.*, p. 98.

²¹ *Arhiva veche a Bistriței (ANR – Cluj-Napoca)*, doc. 154/25.

²² Zimmermann Fr., Werner Fr., Müller C., Gündisch G., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. IV, Sibiu, 1892-1937, p. 478.

²³ Pascu Șt., *op. cit.*, p. 222.

²⁴ *Ibidem*, p. 223.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Bologa V., *op. cit.*, p. 101.

²⁷ Ghițan Th., *op. cit.*, p. 205.

²⁸ Buta M., Buta L., *op. cit.*, p. 203.

²⁹ Iorga N., *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, Ed. Ramuri, Craiova, 1921, p. 314.

³⁰ *Ibidem*, p. 317.

³¹ Rosetti A., *op. cit.*, p. 22.

³² *Ibidem*.

Deși nu există decât puține date referitoare la școlile de dieci, care trebuie să fi funcționat în aceste regiuni este un lucru cunoscut că în acele timpuri, instrucția se afla în mâna clerului. De altfel la Bistrița prima școală este atestată în anul 1388³³.

Putem presupune că aceasta cât și cele înființate ulterior, au permis ca în afara sașilor ele să fie frecventate de români și unguri³⁴. În plus copiii românilor învățau carte la mănăstirile din Moldova³⁵. Sunt semnalate asemenea situații între anii 1635-1645, când fiul unui preot din Năsăud este trimis în acest scop la Mănăstirea Voroneț, iar un călugăr de la Mănăstirea Humor dădea lecții unui preot din Moisei (Maramureș)³⁶. Chiar mai târziu în secolul al XVIII-lea un tânăr din Borșa este trimis pentru învățatură la Mănăstirea Dragomirna.³⁷

În sate doar preoții puteau să redacteze un act fiind singurii cunoscători de carte. Existau totuși situații în care aceștia nu știau să scrie. Avem în acest sens un document din care reiese că o scrisoare a fost dictată de un preot altuia care știa să scrie. „Eu popa Gonțul cel domnescu pre mai mare credință pre popa Manole am învățat să scrie cu dzisa tuturor.”³⁸

Pentru că majoritatea diecilor au învățat carte la mănăstiri, atât regulile ortografice cât și textele poartă amprenta regiunii respective.

În timpul primei sale domnii, Petru Rareș (1527-1538), în calitate de Domn al Moldovei, și care avea în stăpânire ca feude ținutul Bistriței, Rodnei și al Ciceului, este tratat în anul 1528 de către un medic ardelean. Cel puțin așa reiese dintr-o scrisoare pe care acesta o adresează la 8 mai 1528 bistrițenilor, comunicându-le modul în care a fost părăsit de către medicul său³⁹.

În anul 1541 Petru Rareș revine pe tronul Moldovei. Domnitorul era însă bătrân și slăbit, căci vicisitudinile vieții reușiseră să-i zdruncine sănătatea, fapt pentru care a fost nevoit să solicite bistrițenilor doi medici din colegiul bărbierilor. Este vorba de bărbierul Ștefan la 1542⁴⁰, cu care Domnul avea legături mai vechi și căruia îi încredințase chiar misiuni diplomatice, iar celălalt bărbierul Gheorghe⁴¹.

Un document datând din septembrie 1557 amintește pe nobilul Kosma Horvath, judele curții din Brîncovenești, care solicita judeului Bistriței, trimiterea unui bărbier pentru tratarea copilului bolnav⁴².

Pe parcursul anilor 1552-1561 și apoi între 1563-1568, tronul Moldovei este ocupat de către domnitorul Alexandru Lăpușeanu. Domnia acestui „valetudinar” (bolnăvicios), cum îl caracterizează N. Iorga⁴³, s-a caracterizat printr-o cruzime nemaiîntânită, explicabilă până la un anumit punct de spiritul epocii renascentiste, de a rezolva problemele politice.

Dincolo de aceste este însă vorba de o tulburare de personalitate polimorfă, cu mai mulți determinanți: timopatie cu episoade depresive și hipomaniacale, combinate cu elemente interpretative paranoice, după cum rezultă din permanenta tendință spre suspiciune și bănuială că este înconjurat de numeroși dușmani. În scrisorile Domnitorului se regăsesc note de duioșie stranie, alături de pasaje ca acesta: „din ochii mei se scurg urdori” (ex. *oculis meis stercora colliguntur*)⁴⁴.

Altă dată Domnitorul cere bistrițenilor să-i fie trimise prune uscate (*pruna sicca bona, bystriciensia*), crezând că acolo se prepară mai bine decât în Moldova, iar „Doamnei noastre îi plac foarte mult aceste bunătăți”.⁴⁵

Structura ipohondră, l-a determinat să apeleze des la medici, devenind cu timpul dependent de aceștia. Acest lucru poate fi dovedit prin impresionantul număr de scrisori prin care solicită bistrițenilor să-i fie trimiși bărbieri chirurghi. Se pare că dintre aceștia, domnitorul avea cea mai mare încredere în chirurgul Andrei. În

³³ Gundisch K.G., *op. cit.*, p. 156.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Pârvan V., *Conv. Literare, XXXVIII, 1904*, p. 927-934.

³⁶ Rosetti A., *op. cit.*, p. 22.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, p. 23.

³⁹ Hurmuzaki, vol. XV, DLVII, p. 304.

⁴⁰ Hurmuzaki, XV, I, DCCXC, p. 427.

⁴¹ *Ibidem*, DCMXXXIX, p. 502.

⁴² *Arhiva veche a Bistriței (Arhivele Statului, Cluj-Napoca), 1557, doc. Nr. 72 a.*

⁴³ Iorga N., *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Ed. Ramuri, Craiova, 1921, p. 319.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Hurmuzaki, vol. XV, I, MXIX, p. 553.

anul 1558 acesta îi recomandă Voivodului să-și trateze afecțiunea oculară cu ierburi care cresc numai prin Ardeal, în luna mai (*Verum, ex quo virtutem herbarum tempore maii expululandarum...*)⁴⁶.

La 5 februarie 1560, fiind lovit la un picior Domnitorul se adresează din nou bistrițenilor solicitându-le un doctor sau un bărbier.⁴⁷ Simțindu-se probabil rău acesta își reînnoiește cererea trimițând alte două scrisori, date din 12 februarie⁴⁸ și 16 februarie.⁴⁹

În data de 5 martie 1560, aflându-se la Iași, Domnul va ține să comunice bistrițenilor despre starea sănătății sale, cheamându-l din nou pe „medicul de răni” Andreiu (*den fuersichtigen Mayster Andre*).⁵⁰ Retrimiteria lui Andrei Bărbierul (*Andrea barbitonsore*) este solicitată din nou de către Domnitor în luna iunie a aceluiași an.⁵¹

Nemulțunit probabil de rezultatele tratamentului, în data de 4 iulie, îl roagă pe bistrițeanul Ionașcu Ușeriu să-i aducă un medic din Sibiu (*in ducendo doctore sen physico cibiniensi*)⁵². Totuși, în luna august îl solicită din nou pe medicul Andrei din Bistrița.⁵³

Documentele vremii susțin că în ultimii ani ai vieții Domnitorul Alexandru Lăpușneanu orbise,⁵⁴ solicitând tot mai des medicamente și pe bărbierul Andrei.⁵⁵

Fiind măcinat probabil de remușcările unei existențe crude, acesta va cere în timpul epidemiei de ciumă care bântuia în acea vreme Moldova, venirea unui medic broșovean, pentru a consulta populația.⁵⁶

Ultima scrisoare a Domnitorului către bistrițeni, prin care le solicită ca să-i mai fie lăsat chirurgul Andrei, datează din 15 martie 1568 și este trimisă din Iași. O zi mai târziu, succesorul la tron, Bogdan Vodă al Moldovei, anunță moartea tatălui său și retrimiteria medicului Andrei acasă.⁵⁷

Un alt Domn moldovean Petru Șchiopul (1574-1577; 1578-1579; 1582-1591)⁵⁸ va avea ca și predecesorul său nevoie de doctori. Se pare că acesta a fost șchiop de la naștere, iar boala lui ne este descrisă din timpul exilului, când părăsește țara, în anul 1591 și fuge în Austria, stabilindu-se lângă Viena. În cele din urmă va muri la Bozen, fiind îngropat lângă Biserica Franciscană din localitate.⁵⁹

Înainte însă de a părăsi țara el a avut nevoie de un medic, solicitându-l în acest sens pe Ioan Fasching din Bistrița. Există o scrisoare a acestuia din urmă, datată din anul 1585, prin care îl imploră pe Gașpar Budeker, judele Bistriței, să intervină pe lângă domn, pentru a se întoarce printre ai săi.⁶⁰ Nu știm cu certitudine cu ce rezultat s-a soldat această intervenție.

În anul 1563, Toma Daczo, comandantul trupelor ardelene trimise în Moldova, în ajutorul lui Ștefan Vodă Tomșa, trimite din Suceava o scrisoare bistrițenilor, prin care le mulțumește pentru bărbierul care i-a fost trimis.⁶¹

Tot orașului Bistrița i se adresează Principele Transilvaniei Ioan Sigismund (1559-1571), în anul 1567, pentru a fi adus la Alba-Iulia, Toma bărbierul (*Thomas Barbely, chirurgus*), pentru a vindeca rana protonotarului său Valentin.⁶²

La 6 noiembrie 1570, Gheorghe Kirschner, judele Băii, comunică bistrițenilor despre învoiala chirurgului Andrei de a trata un bolnav timp de paisprezece zile.⁶³

⁴⁶ *Ibidem*, DCCCCLXXIX, p. 553.

⁴⁷ *Ibidem*, MXVIII, p. 553.

⁴⁸ *Ibidem*, MXX, p. 554.

⁴⁹ *Ibidem*, MXXI, p. 554.

⁵⁰ *Ibidem*, MXXIX, p. 559.

⁵¹ *Ibidem*, MXXXV, p. 562.

⁵² *Ibidem* MXXXVI, p. 562

⁵³ *Ibidem* MXXXVII, p. 563.

⁵⁴ Iorga N., *Istoria românilor în chipuri și icoane*, p.319.

⁵⁵ Hurmuzaki, XV,I, MXCIX, p. 591; MCXII, p. 598; MCXXIII, p. 602; MCXXXIII, p. 607; MCXXXIV, p. 607; MCLXIII, p. 622; MCLIV, p. 623; MCLXVI, p. 624.

⁵⁶ Iorga N., *op. cit.*, p. 319.

⁵⁷ Hurmuzaki, XV,I, MCLXX, p. 627.

⁵⁸ Giurescu C.C. și colab., *Istoria României în date*, Ed. Enciclopedică, București, 1971, p. 458.

⁵⁹ Iorga N., *op. cit.*, p. 320.

⁶⁰ Hurmuzaki, XV, I.: MCCLXXXV, p.697.

⁶¹ *Ibidem*, MXCII, p.588.

⁶² Pascu Șt., *op. cit.*, p. 223.

⁶³ Hurmuzaki, XV, I., MCXCV.

La 14 august 1584, nobilul Ștefan Apaffy din Nușeni cere lui Gaspar Budaker, judele Bistriței, să-i trimită „femeia” (probabil o vindecătoare), care i-a mai fost trimisă pentru a-i vindeca copilul bolnav.⁶⁴

În timpul domniei sale Mihai Viteazul se va folosi de serviciile diplomatice ale doctorului elvețian Johannes Muraltus (1563-1605). Acesta era descendentul unei familii italiene, de confesiune protestantă din Locarno,. El a devenit doctor în medicină și filozofie la Basel. Împreună cu frații săi Hector, Giangiacomo și Julius Cesar, acesta va pleca în Polonia, iar apoi se va stabili în Transilvania.

Doctorul Muraltus a practicat medicina în anul 1587 la Cluj, iar în anul 1588 la Bistrița. În anul 1589, acesta a fost chemat de principele Sigismund Bathori, la Mediaș.⁶⁵ Între anii 1590-1592 îl găsim din nou pe doctorul Muraltus la Bistrița.⁶⁶

În data de 23 martie 1600, acesta, însoțit de fratele său Hector, este trimis de către Mihai Vitezul într-o misiune diplomatică spre Moldova.⁶⁷

Se pare că voievodul deținea informații potrivit cărora Sigismund Bathori, fostul principe al Transilvaniei, s-ar fi aliat împotriva sa cu Ieremia Movilă. La 2 august 1600, înaintea luptei de la Mirăslău, în timp ce-și pregătea armata la Sebeșul Săsesc, Mihai Viteazul, poruncește bistrițenilor să-i trimită de urgență „tot felul de meseriași” necesari pregătirilor sale. Dintre aceștia primii sunt amintiți bărbierii chirurgi.⁶⁸

Când la începutul anului 1600 trupele lui Mihai Viteazul pătrund în Moldova, domnitorul Ieremia Movilă se retrage în cetatea Hotinului, iar doctorul Muraltus, împreună cu fratele său, este băgat în închisoare.⁶⁹ După șase săptămâni de temniță, acesta este eliberat, probabil la intervenția lui Sigismund Bathori, fostul său pacient.⁷⁰

În urma luptei de la Mirăslău și uciderea lui Mihai Viteazul, doctorul Muraltus se reîntoarce în Transilvania, în luna februarie 1601 împreună cu Sigismund Bathori.⁷¹

În anul 1602 a izbucnit la Brașov și în toată Țara Bârsei, o mare epidemie de ciumă, care curând a cuprins toată Transilvania. În timpul acesteia, doctorul Muraltus este secerat de cumplita boală, la Deva, în anul 1602, având doar vârsta de 32 de ani.⁷²

Ștefan Tomșa al II-lea, care a ocupat tronul Moldovei în două rânduri, 1611-1615, iar apoi 1621-1621⁷³, participă la războiul dintre regele Franței Henric al IV-lea și regele Spaniei, numărându-se printre apărătorii cetății Joca, din Pirinei.⁷⁴

Acesta era un bătrân foarte crud, care măcelărea pe boieri din precauție, dar și pentru distracție.⁷⁵

La 5 decembrie 1621, el se adresează bistrițenilor să-i trimită un doctor sau bărbier, care să lecuiască urechea astupată a unui prieten, căruia îi vâjăia capul. Oferea pentru acest serviciu 100 de galbeni, sumă de bani destul de mare pentru vremea aceea.⁷⁶

În epoca lui Vasile Lupu (1634-1653), existau în orașele moldovene bărbieri permanenți pentru îngrijirea rănilor, oase frânte, legături scrântite și pentru a lua sânge. Cunoaștem acest lucru dintr-o scrisoare pe care vornicul de Suceava o trimite în anul 1638 birăului Cetății Bistrița, pentru a-i relata despre isprăvile unui anume Gligorie, feciorul popei din Rebrîșoara și tovarășului acestuia Luca din Bârgăul de Sus.⁷⁷

Aceștia, îmbătându-se și făcând scandal au intrat în conflict cu străjerii. Altercația s-a soldat cu o victimă care a necesitat îngrijiri medicale. În acest sens s-a apelat la serviciile unui bărbier care bineînțeles a trebuit să fie plătit. „Au dat unul bărbierului o fotă și o năframă, iar altul au dat iar bărbierului să umble să tămăduiască

⁶⁴ Arhiva veche a Bistriței (Arhivele Statului Cluj-Napoca), 1557, Doc.72 a.

⁶⁵ Huttman G.V., Huttman A., *Medicii lui Mihai Viteazul*, în *Momente din trecutul medicinei*, Ed. Med., București, 1982.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol.5, p. 282.

⁶⁸ *Hurmuzaki*, XV, I., MDXLVIII, p. 767.

⁶⁹ Huttman G.V., Huttman A., *op. cit.*, p.135.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*, p. 136.

⁷² Cernavodeanu P., Vătămanu N., *Un medic elvețian de la curtea din Alba-Iulia, în slujba lui Mihai Viteazul: Ioan Muraltus (1563-1602)*, în „*Studii și articole de istorie*”, IX (1962), p. 69.

⁷³ Giurescu C.C. -, *op. cit.*, p. 156.

⁷⁴ *Iorga N.*, *op. cit.*, p. 322.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Hurmuzaki*, XV, II, MDCCCII, p. 924.

⁷⁷ *Ibidem*, XV, II, MDCCCCLXXIV, p. 1052.

pre cel ce dzace tăiat de d'ânșii, de au dat 3 zloți și giumătate și gloaba au plătit 6 zloți. Atât au dat, iar mai mult un ban n-au dat”.⁷⁸

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea cererile de bărbieri chirurghi ale domnilor moldoveni încetează, aceștia angajând în special medici greci, italieni sau chiar francezi, absolvenți ai universităților sau chiar din școlile Levantului.⁷⁹

Documentele vremii, menționează la începutul secolului al XVIII-lea despre un medic sas din Ardeal de la care ne-a rămas o valoroasă lucrare „*Beitrage zu einer statistisch – historischen Beschreibung Moldau*” (1785). Acest medic pe nume Andreas Wolf, care și-a desfășurat activitatea între anii 1780-1797, a fost prieten cu Mitropolitul moldovean, Iacov Stamati, originar din Ardeal. În paragraful închinat medicilor, doctorul Wolf ridiculizează pe colegii săi greci care, deși pretindeau sume cuprinse între 500 până la 1000 lei pe lună, și-au demonstrat de nenumărate rânduri incapacitatea profesională.⁸⁰

Se pare că în primii ani ai secolului al XVIII-lea, moldovenii au început din nou să-i prețuiască pe medicii sași, în detrimentul celor greci. Acest lucru reiese din „*Hrisovul lui Scarlat Vodă Callimachi*” (1812-1819), care schița în anul 1815 o „Casă a doctorilor”. Aceasta fixa cu exactitate salariile doctorilor, în funcție de valoarea fiecăruia dintre ei.⁸¹

Prin ocuparea Transilvaniei și a nordului Bucovinei de către austrieci, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pentru bistrițeni, granițele cu Moldova se vor închide, iar legăturile comerciale vor atinge cote foarte scăzute.

Medieval Bistrița under Reform influence (15th -16th ct.) (Abstract)

Author: **Mircea Gelu Buta***

By the end of the 14th century, the medieval synthesis prescribed by the religion, started decaying faced to the Humanism proposed by the Italian Renaissance. The Reform came into being in the very moment when the vital need of another type of communication with God was felt, a vital need to reform the Christian living patterns of the Meddle Ages.

In the same time with the great progresses of the 15th – 16th century medicine, the Renaissance humanism will influence the health care. Although the immediate results were not spectacular, still, the intervened changes will become the basis of the modern community health.

By the end of the 15th century in Bistrita, as in all other important cities in Transylvania, the medicine was practiced by barbers, surgeons and doctors. These will, step by step, take over the place of the healers, whose practice will start decaying, a common phenomenon highly visible by the end of the 17th century.

Key words: Renaissance, medical care, Bistrița

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Iorga N., *Istoria românilor în chipuri și icoane*, p. 325.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 327.

⁸¹ *Ibidem*.

* Primary Doctor Pediatrics, Doctor in Medical Science, Faculty for Orthodox Theology, UBB Cluj-Napoca, General Manager of Bistrita Emergency County Hospital, e-mail: butamircea@yahoo.com

